

ЛІТЕРАТУРА

1. Березович Е. Л. Язык и традиционная культура: Этнолингвистические исследования / Е. Л. Березович. – М. : Индрик, 2007. – 600 с.
2. Борисенко Н. М. Народнопестична символіка у колористиці роману В. Шевчука “Три листки...” (особливості назв) / Н. М. Борисенко // Мова та стиль українського фольклору : зб. наук. праць. – К. : ІЗМН, 1996. – С. 140–150.
3. Вежбицкая А. Обозначения цвета и универсалии зрительного восприятия / А. Вежбицкая // Язык. Культура. Познание. – М. : Русские словари, 1996. – С. 231–291.
4. Писана керниця : Топонімічні легенди та перекази українців Карпат / [збір. і впоряд. В. Сокіл]. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1994. – 206 с.
5. Потебня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии / А. А. Потебня [сост., подг. текстов, ст. и коммент. А. Л. Топоркова] // Символ и миф в народной культуре. – М. : Лабиринт, 2000. – 480 с.
6. Сербенська О. Кольороназви у прозі Івана Франка / О. Сербенська // Мовний світ Івана Франка. Статті, роздуми, матеріали : Монографія. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 327 с.
7. Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель : У 2-ох томах / [упоряд. Г. Л. Аркушин]. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006 – Т. I. – 408 с.
8. Словник символів культури України / [за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко]. – К. : “Міленіум”, 2002. – 260 с.
9. Словник української мови : В 11-ти т. / [ред. С. І. Головашук]. – Т. XI. – К : Наук. думка, 1980. – 700 с.
10. Топоніміка Турківщини / [упоряд. П. Зборовський]. – Львів : Камула, 2004. – 258 с.
11. Malec M. Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski / M. Malec. – Warszawa : Wyd-wo Naukowe PWN, 2003. – 290 s.

Nataliya Sokil

Colour verbalizers in microtoponyms of Bojkivshchyna

The colour in microtoponyms is considered to express human psycho-emotional behaviour in the onym-creating process. A wide range of colours in the microtoponymicon under consideration is represented. Colour adjectives are primarily used in a symbolic form that reveals the artistict thinking of the Bojkos.

Key words: verbalizer, colour name, microtoponym.

Інна Довбня

СУЧАСНІ ОНІМНІ МАРКЕРИ ФРАНЦУЗЬКОМОВНОГО, АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО Й УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ПРОСТОРУ ЯК НАСЛІДОК МОВНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто топонімі символи французького, англійського та українського мовних просторів, їхні функції, роль на локальному та міжнародному рівнях. Здійснено класифікацію конотованих географічних назв, проведено порівняльний аналіз символізації топонімів у трьох мовах.

Ключові слова: простір, топонім, онімний знак, символ культури, конотовані географічні назви.

Репрезентація простору й окремих його частин за допомогою одиниць такої категорії онімів, як географічні назви (топоніми), здійснюється передусім за допомогою такого механізму, як символізація певних звукосполук, тобто набуття ними не просто знакової, а особливо конотованої ролі. Чим вагоміший онім (зокрема, топонім) для носіїв певної мови, чим більшу за обсягом історико-культурну інформацію він містить, тим більшої символізації зазнає, перетворюючись зі звичайного мовного знака на знак культури, ключове слово, символ.

Проблема ключових для тієї або тієї культури слів досить активно досліджувана в сучасній лінгвістиці як України, так і інших країн. В українському мовознавстві слід передусім відзначити праці Т. П. Вільчинської [2], І. О. Голубовської [3; 4; 5], В. В. Жайворонка [6; 7], Т. В. Радзівської [8], Н. В. Слухай [9], О. С. Снітко [10], Г. М. Яворської [13] та ін., у зарубіжній лінгвістиці – публікації А. Вежбицької [1], Ю. С. Степанова [11], А. Д. Шмельова [12] тощо. Однак під час дослідження ключових слів (мовних символів) культури дослідники, як відомо, звертають увагу передусім на загальні назви (апелятиви), приділяючи власним іменам (онімам) помітно меншу увагу.

Певний виняток становить така нова міждисциплінарна галузь, як лінгвофольклористика, у межах якої вивчення символічно-знакової ролі власних імен уже посіло належне місце.

Кожний народ, кожна культура і, відповідно, кожна мова має певний набір онімів, що становлять ядро її символів. Серед них можна виділити власні назви різних класів, а саме міфоніми, теоніми, антропоніми, топоніми. Серед особливо навантажених символічно українських топонімів слід назвати такі, як *Україна* і *Київ*, серед англійських – *Britain (Great Britain)*, повна назва *The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, нерідко вживається у скороченій формі *United Kingdom* і навіть *UK*) і *London*, серед французьких – *France (République française)*, *Paris*.

Вважаємо важливим зазначити, що топонімні символи або маркери простору виконують свої функції не тільки на тій території, до якої вони прив'язані, але й далеко за її межами, зокрема й за межами території поширення тієї або тієї мови. Так, символічну роль топонімів *Київ*, *Лондон* та *Париж* виразно усвідомлюють не тільки за межами згаданих міст, але й за межами відповідних держав. Такі онімні символи простору можуть бути зараховані до міжнародних. Утім слід зважати на те, що значна інтенсифікація міжнародних (а відтак міжкультурних і міжмовних) контактів на межі ХХ і ХХІ століть, глобалізаційні процеси, розвиток інформаційних технологій і створення всесвітнього інтернет-простору мають наслідком перетворення до того локальних онімів на такі, що освоєні все більш інтернаціонально. До таких належать передусім назви місць проведення спортивних змагань, торговельних виставок, курортів тощо.

Поряд із активним функціонуванням сучасних онімних маркерів простору (серед яких перелік міжнародних, як зазначено вище, неухильно розширено за рахунок локальних) залишаються активними в мові, а нерідко й вторинно актуалізовані історичні просторові маркери онімної природи. Чинниками зазначеної актуалізації є передусім інформаційні технології, телевізійна індустрія й індустрія туризму.

Доцільною видається також історична класифікація знакових онімів відповідно до репрезентованих ними культурних шарів. На досліджуваному матеріалі це можуть бути:

- а) топонімна символіка доісторичної культурної спадщини,
- б) онімні репрезентації античної (греко-римської) мовно-культурної спадщини,
- в) середньовічна онімна символіка,
- г) онімні знаки культури епохи Відродження, Просвітництва тощо;
- д) мовні маркери культурно освоєного простору ХХ століття;
- е) найновітніші мовні символи простору.

Класифікація топонімів відповідно до історичних періодів є до певної міри умовною, оскільки давні топоніми нерідко є водночас і елементами сучасного мовно-культурного простору.

Мета статті – класифікувати, описати та зіставити онімні маркери простору на матеріалі французької, англійської та української мов у контексті мови та культури.

До топонімних маркерів доісторичного культурного шару можна зарахувати: в українській мові – *Трипілля* (Київська область), *Кам'яна Могила* (Мелітопольщина), *Кирилівська стоянка* (Київ), *Королеве* (Закарпатська область), в англійській мові – *Стоунхендж (Stonehenge)*, *Вудхендж (Woodhenge)*, *Сілбері-хілл (Silbury Hill)*, *Ейвбері (Avebury)*, у французькій мові *Бретань (Bretagne)* з її передісторичними мегалітами, зокрема, *Карнак (Carnac)*. Низка британських топонімів стала широкоживаною для позначення далеких геологічних періодів, серед них *Devon* (скорочена назва графства *Devonshire*) – *Devonian period* (укр. *Девонський період*, *Девон*), *Cambria* (антична назва Уельсу) – *Cambrian period* (укр. *Кембрійський період*, *Кембрій*) тощо.

Античну мовно-культурну спадщину репрезентують такі українські топонімні маркери, як *Ольвія*, *Херсонес*, *Пантикапей*, *Таврія*, *Керкініда* тощо. Унаслідок моди другої половини ХVІІІ століття на античні назви українська топонімія зафіксувала такі відносно нові назви, як *Овідіополь*, *Севастополь*, *Симферополь*, *Херсон* тощо. Античний (і вищезгаданий псевдоантичний) шар топонімних маркерів культурно освоєного простору слід розглядати в контексті первинної системи античних топонімів – передусім давньогрецьких, а також римських, зважаючи на те, що останні нерідко являли собою копії або наслідки переосмислення еллінських, тоді як інші культури наслідували вже греко-римську традицію в цілому, причому так, як вони самі її розуміли.

В англійській мові аналізований період репрезентують топоніми *Hadrian's Wall* (стіна для відмежування підкореної римлянами Англії від піктської Шотландії, збудована за часів римського імператора Адріана), *Antonine Wall* (інша римська межа півдня і півночі Британії). Деякі онімні символи, сягаючи своїм корінням греко-римської епохи, зберігають виразно активну символіку й нині, як-от *London* (античний *Londinium*), *Paris* (від назви племені паризіїв) тощо. Доісторичних часів сягають своїм корінням такі топоніми англійської мови, як *Британія (Britain)* і *Шотландія (Scotland)*,

що походять, відповідно, від назв кельтських племен бриттів і скотів, які прибули на острів у дописемний період його історії (у I тисячолітті до н.е.).

У французькій мові топонімами просторовими маркерами античної культурної спадщини є *Arles, Carcassonne, Marseille*, відомі своїми античними будівлями й оборонними спорудами.

Середньовічного походження такі узагальнені й символічно навантажені топоніми, як *Україна* (перша писемна згадка датована 1187 роком), *Англія* (від назви племені англів, що серед інших германських племен переселилося на острів у середині I тисячоліття н.е.), *Франція* (від назви германського племені франків, відомого в пізній античності й ранньому середньовіччі). Дуже багато історичних символів, пов'язаних з історією гетьманства й козацтва, містить топонімія України (*Батурич, Берестечко, Глухів, Жовті Води, Корсунь, Суботів, Умань, Чигирин* тощо). *Полтава* стала топонімічним символом Полтавської битви 1709 року, що набула багатьох суперечливих конотацій на рівні сталих мовних висловів (укр. як *швед під Полтавою*, пор. рос. *дело было под Полтавой*).

Історичну символіку середньовіччя містять такі онімні маркери простору, як англ. *Glastonbury* (місто й абатство, пов'язані з циклом легенд про короля Артура), *Canterbury* (місто, де розташована кафедра очільника англіканської церкви архієпископа Кентерберійського і яке пов'язане з творчістю Дж. Чосера), *Nottingham* (місто, що символізує діяльність легендарного Робіна Гуда, осередком якого був Ноттінгемський ліс – *Nottingham forest*).

У новий час, із розвитком англійської промисловості, культурної символізації набувають назви індустриальних центрів, як-от: *Liverpool* (спершу – символ промислової могутності, нині також символ англійського футболу і групи *Beatles*), *Coventry* (символ британської металургії, а пізніше, як особливо постраждале від німецьких бомбардувань місто, – символ участі Великої Британії у Другій світовій війні) тощо.

Низка онімних маркерів простору є знаками духовної культури, а саме: *Lake District* (“Озерний край” – осередок поетів “Озерної школи” Ф. Водсворта, П. і М. Шеллі та ін.), *Highlands* (гірський район Шотландії, символ незайманої природи, народності, незалежності, особливо активізований у творчості Р. Бернса), *Shropshire* (батьківщина Р. Кіплінга, оспівана ним у поезії). Дуже значущий для англійської духовної культури онім – *Stratford-upon-Avon*, батьківщина Вільяма Шекспіра як утілення недосяжної вершини англійської поезії та драматургії. Сюди зараховуємо й символи елітарної британської освіти, як-от: *Eaton* (привілейований коледж, символ юної аристократії), *Cambridge, Oxford*. У новітній час британські університетські міста стають знаками не лише високоякісної освіти, але й також науки та видавничої діяльності. Онімним знаком еталонної британської точної науки є *Greenwich*, який поряд із тим являє собою “морські ворота Лондона”.

Маркери простору французької мови також мають низку одиниць, що репрезентують аналізований період. *Авіньйон (Avignon)*, відомий також пам'ятками античної культури, є топонімічним культурним знаком середньовічної церковної історії (у XIV ст. тут розташовувалася резиденція римських пап, звідси вислів “авіньйонський полон пап” – франц. *La papauté d'Avignon*). *Château de Versailles* – топонімічне втілення образу королівського двору часів Людовиків XIV, XV і XVI, поряд із тим визначна архітектурна пам'ятка й осередок мистецтва. Подібною є символіка топоніма *Palais du Louvre*, що нині є позначенням одного з найбільших у світі мистецьких музеїв. *Carcassonne* у Середньовіччі стає символом релігійного руху альбігойців (катарів), як Ла Рошель (*La Rochelle*) – одним із топонімічних символів руху тамплієрів, а пізніше позначенням столиці гугенотів. Назви департаментів *Вандея (Vendée)* і *Жиронда (Gironde)* символізують бурхливу історію Великої Французької революції, назва південно-французького міста *Тулон (Toulon)* стала знаком першої перемоги Наполеона. Історичним серцем Франції є район навколо Парижа – *Île-de-France*, буквально “острів Франції”.

Назва історичної столиці Ельзасу *Strasbourg* (місто відоме з античних часів) тривалий час була символом територіальних суперечок між Францією й Німеччиною, але з середини XX ст. вона позначає “столицю Європи” (місце засідання Ради Європи з 1949 р. і Європарламенту з 1992 р.) і стала символом історичного примирення між двома країнами.

Символіка Парижа в зіставному плані втілена в прислів'ї, яке стосується єдиного побратима названого міста, – Рима: франц. *Seule Paris est digne de Rome; seule Rome est digne de Paris* “тільки Париж гідний Рима, тільки Рим гідний Парижа”.

Топонім на позначення паризького міжнародного аеропорту – *Орлі* (франц. *Aéroport d'Orly*) – дістав назву на честь французького генерала, що був сином українського гетьмана в еміграції Пилипа Орлика. Таким чином, згаданий топонім, позначаючи сучасну реалію, водночас може бути розглянутий як історичний символ контактів двох народів.

Символами сучасного Парижа й Франції загалом є такі всесвітньовідомі мікротопоніми, як *Триумфальна арка* (франц. *arc de triomphe de l'Étoile* – спершу символ перемог Наполеона, нині майже цілком деполітизований архітектурний знак столиці Франції), *Ейфелева вежа* (франц. *la tour Eiffel* – споруда визначають як найбільш упізнавану реалію Парижа й найбільш відвідувану пам'ятку світу), *Монмартр* (франц. *Montmartre* – найвища точка Парижа з храмом *Basilique du Sacré Cœur* на вершині), *Могила невідомого солдата* (франц. *Tombe du Soldat inconnu* – пам'ятник загиблому в Першій світовій війні). Найвишуканішу французьку освіту символізує відомий від часів Середньовіччя топонім *Сорбона* (франц. *Sorbonne*), також *Колеж де Франс* (франц. *le Collège de France*) тощо. Столицю Франції (а також творчість Віктора Гюго) символізує *Собор Паризької Богоматері* (франц. *Notre Dame de Paris*).

Французький населений пункт *Канни* (франц. *Cannes*), відомий від давньоримських часів, у XIX ст. став елітним аристократичним курортом, а у XX ст. – місцем проведення високопрестижних кінофестивалів (франц. *Festival international du film de Cannes*), а останнім часом і Канських міжнародних фестивалів реклами (*Festival international de la publicité de Cannes*).

Заснована ще до нової ери стародавніми греками *Ніцца* (франц. *Nice*) у XIX ст. стала курортним центром, і назва цього міста досі залишається символом елітного відпочинку, відомим далеко за межами Франції. Наприкінці XX ст. місто стало також центром проведення самітів Євросоюзу. До топонімних знаків не лише французького, але й міжнародного розповсюдження належать також такі назви курортів, як *Лазурний берег* (франц. *Côte d'Azur*).

Топонімне обличчя сучасної британської столиці визначають дзвінична вежа *Біг Бен* (*Big Ben*), *Вестмінстерське абатство* (*Westminster Abbey*) і *Вестмінстерський палац* (*Palace of Westminster*). У британській столиці з'явилася новітня традиція відзначати свято Нового року на *Трафальгарській площі* (*Trafalgar Square*), що з символу військово-морської могутності Британської імперії (а саме перемоги адмірала Нельсона при Трафальгарі в 1805 р.) перетворилася на популярне місце відпочинку лондонців та гостей. Назва вулиці *Уайтхол* (*Whitehall*) у центрі Лондона давно стала прозивним позначенням британського уряду. Назва вулиці *Даунінг-стріт* (*Downing Street*) стала символізувати передусім британського прем'єр-міністра (резиденція якого розташована за адресою Даунінг-стріт, 10), а також (менш поширене символічне позначення) британську скарбницю (канцлер скарбниці перебуває за адресою Даунінг-стріт 11).

Всесвітньовідомим топонімним символом не тільки Лондона, але й усієї британської природи є *Темза* (англ. *Thames*, латинськ. *Thamesis*).

Лондонський кафедральний собор *святого Павла* (*St. Paul's Cathedral*) відомий, звичайно, менше, ніж римський собор *святого Петра* (прототип якого був збудований ще на початку VII століття), однак його назва також належить до топонімних маркерів англійськомовного простору. Отже, названий символ належить до історично найтриваліших, причому спостерігаємо такий вартий уваги феномен: матеріальну частину споруди не тільки перебудовано, а цілком змінено після пожеж та інших руйнувань, а мовний символ зберігався й зберігається досі.

Діловим центром британської столиці є *Лондонський ситі* (англ. *City of London*).

Не раз міняла свою символіку, маючи конотативне підґрунтя, назва лондонської фортеці *Тауер* (*the Tower, Tower of London*). Спершу ця назва позначала укріплену резиденцію англійських монархів, потім просто фортецю, згодом тюрму, а нині – визначну пам'ятку архітектури й музей. Слід підкреслити, що назва Тауера являє собою первісно загальну назву (апелятив), буквально “башта”, і виникла внаслідок онімізації – перетворення загальної назви на власну.

Символом Шотландії є її столиця *Едінбург*, назва якої віддзеркалена в титулі чоловіка британської королеви – принца-консорта *герцога Едінбургського*. Назва іншої частини Британії – Уельсу – віддзеркалена в титулі наступника престолу – *принца Уельського*. Маємо підстави зробити висновок про використання британської топонімії з державотворчою метою, для зміцнення державної ідеології. Подібні функції топонімів відомі в різних державах із монархічним правлінням (пор., наприклад, титул російського імператора *Император Всея Великыя, и Малыя, и Белья России, Царь Польский, Великий Князь Финляндский, Царь Казанский, Астраханский...*, або титул австрійського імператора *Император Австриї, Апостолічний Король Угорщини, Король Богемії, Герцог Галичини й Лодомерії...*).

Назва англійського містечка *Farnborough* стала символом однієї з найбільших у світі авіавиставок (англ. *The Farnborough International Exhibition and Flying Display*).

Найменування заснованої у XII ст. столиці англійського графства Беркшир – *Редінг* (*Reading*) – знаменита не стільки як залізничний вузол, скільки як місце ув'язнення Оскара Уайльда.

Топонімними знаками сучасних реалій стали елементи мікротопонімії Києва – *Банкова* (вулиця, на якій розташована Адміністрація Президента України), *Хрещатик* (головна вулиця Києва, символ міста, місце прогулянок городян і гостей), *Печерськ*, *Липки* (елітні райони столиці). *Ялта* стала топонімним символом відпочинку й кінофестивалів (водночас і символом однієї зі знакових подій новітньої історії – Ялтинської конференції 1945 року), *Одеса* – символом гумору, *Карпати* – символом туризму й відпочинку, *Коктебель* – один із символів півдня, поезії тощо. Кримський мис *Казантип* відомий в Україні й сусідніх державах не античними поселеннями, а молодіжними фестивалями, що проводяться тут регулярно з 1995 року. Від часів громадянської війни символічного значення набуло *Гуляй-Поле* в Запорізькій області, що декілька років було центром воєнізованого анархістського руху на чолі з Нестором Махном.

Перспективним видається визначення тих топонімних маркерів простору, які у французькій, англійській та українській мовах виконують подібні або навіть тотожні функції, наприклад: франц. *Єлисейські поля* (*avenue des Champs-Élysées*) – англ. *Пікаділлі* (*Picadilli*) – укр. *Хрещатик* (пор. рос. *Тверская* тощо).

Отже, конотовані географічні назви є онімними символами культурно освоєного простору. Вони можуть бути за різними ознаками класифіковані на а) ядерні й периферійні, б) міжнародні й локальні, в) сучасні й історичні. Більш детальна класифікація стосується належності аналізованих онімів до тієї або іншої тематичної групи (назви історичних місць, місць відпочинку, спортивних центрів тощо). В останньому випадку створення несуперечливої класифікації за однією логічною основою викликає певні труднощі, оскільки та сама назва може позначати водночас й історичну пам'ятку, і твір архітектури, і місце відпочинку.

Виявлено ідеологічні, державотворчі функції топонімії, використовуваної в титулатурі монархів з метою підкреслення єдності різних частин держави під однією короною.

Слід відзначити таку тенденцію, як наповнення давніх, історичних топонімів новим символічним змістом унаслідок їхньої актуалізації завдяки інформаційним та електронним технологіям, туристичній індустрії: мовні знаки історії перетворюються на сучасні знаки культури, туризму, визначники неповторного іміджу міста й країни, своєрідні осучаснені “бренди”.

На жаль, дослідження топонімної культурної символіки простору України порівняно з англійським і французьким матеріалом показує, що в Україні менше, ніж у двох згаданих західних країнах, місць проведення міжнародних технічних та комерційних виставок, кінофестивалів тощо. Сказане підтверджує не раз висловлювану думку про те, що мова, особливо лексика, чутливо реагує на стан позначуваних реалій і детально віддзеркалює особливості картини світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежицкая; пер. с англ. А. Д. Шмелёва // М. : Языки славянской культуры. – 2001. – 288 с.
2. Вільчинська Т. П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII–XVIII ст. / Т. П. Вільчинська. – Тернопіль : Джура, 2008. – 424 с.
3. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / І. О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
4. *Golubovs'ka I. Mental Ethnic Language Stereotypes: Universals and Peculiarities / I. Golubovs'ka // Мова і культура. – К. : Издательский дом Дм. Бураго, 2001. – Вып. 3. – Т. 3. – С. 38–45.*
5. Голубовська І. О. Національно-мовна картина світу в її лексичній іпостасі / І. О. Голубовська // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : Прайм-М, 2002. – С. 92–98.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 704 с.
7. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 48–63.
8. Радзівська Т. В. Концептуалізація ментального простору в українській мові / Т. В. Радзівська // Мовознавство. – 1998. – № 2/3. – С. 107–117.
9. Слухай Н. В. Етноконцепти та міфологія східних слов'ян в аспекті лінгвокультурології / Н. В. Слухай. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 168 с. [Навчальний посібник].
10. Снитко Е. С. Символика огня и воды в дискурсе русской и китайской сказки / Е. С. Снитко, С. П. Зайченко // Мова і культура. – 2002. – Вып. 5. – Т. III / 2. – С. 154–169.
11. Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
12. Шмелев А. Д. Лексический состав русского языка как отражение «русской души» / А. Д. Шмелев // Зализняк А. А., Левонсина И. Б., Шмелев А. Д. Ключевые идеи русской языковой картины мира. – 2005. – С. 25–36.

13. Яворська Г. М. Лінгвістика в дослідженні міждисциплінарних об'єктів (до аналізу колективних ідентичностей) / Г. М. Яворська // Мова. Людина. Світ : До 70-річчя професора М. Кочергана : зб. наук. статей. – 2006. – С. 46–59.

Inna Dovbnia

Modern onym markers of English, French and Ukrainian language space as a result of linguistic and cultural development

The article deals with toponymical symbols of French, English and Ukrainian language spaces, their functions and significance in local and international contexts. Connotated geographical names are classified, comparative analysis of toponyms classification in three languages is done.

Key words: space, toponym, onym sign, cultural symbol, connotated geographical names.

Тамара Можарова

РОЛЬ ОНІМІВ У ПОБУДОВІ ХУДОЖНЬОГО ХРОНОТОПУ

Стаття містить аналіз ролі онімної лексики в побудові художнього хронотопу поетичних текстів на прикладі поезії шістдесятників. Запропоновано класифікаційну схему диференціації хронотопів: інгерентний (традиційний), адгерентний (нетрадиційний) та алюзивний типи.

Ключові слова: онім, онімна лексика, художній хронотоп, поезія, інгерентний (традиційний), адгерентний (нетрадиційний) та алюзивний типи.

Універсаліями будь-якого художнього тексту є чотири явища, що репрезентують „найбільш загальні, інтегральні семантичні функції ВН”: *людина – подія – час – простір*. У лінгвістиці тексту їх називають відповідно категоріями антропоцентричності та локально-темпорального континууму (хронотопу)” (О. І. Фоянкова) [8, с. 71], що лежать в основі відображення художньої картини світу письменника в будь-якому творі.

Термін „художній хронотоп” уведений у лінгвістику в 1924 р. М. М. Бахтіним. Хронотоп, або „часопростір” (з давньогр. *χρόνος* – „час” і *τόπος* – „місце”), за твердженням ученого, – це суттєвий взаємозв’язок часових і просторових відносин, художньо освоєних у літературі [1, с. 234].

У побудові художнього хронотопу беруть участь усі елементи літературного твору, зокрема й оніми, що становлять мовно-естетичний знак культури, оскільки концентрують у семантиці „і мовленнєві (адресні), екстралінгвальні енциклопедичні (історичні, географічні) відомості, і психологічні, емоційні, афективні моменти, й ідеологічну спрямованість назви, й особливості сприйняття” (О. В. Суперанська) [7, с. 323], наділені властивостями виділення поіменованого явища, зосередження уваги на об’єкті номінації, оцінності. На нашу думку, в поетичному тексті онім створює особливі структури художнього хронотопу, що вирізняються лаконічністю, підвищують експресивність та емоційну виразність тексту.

У літературній ономастиці особливу увагу вивченню ролі топонімів у структуруванні художнього хронотопу приділено в працях О. О. Вартанової [2, 3]. Дослідниця побудувала класифікаційну схему виявлених хронотопів за участю топонімів на матеріалі художніх текстів англійської поезії XIII–XX століть, виокремивши традиційний та нетрадиційний (алюзивний) типи. До останнього О. О. Вартанова зарахувала „усічений, надмірний, розпливчатий, біографічний, а також хронотоп, що містить антропонім” [2, с. 5].

Спираючись на праці О. О. Вартанової, ми все ж таки говоритимемо про роль онімів у побудові художнього хронотопу, оскільки, за нашими спостереженнями, різні розряди пропріальної лексики, а саме: антропоніми, топоніми, хрононіми, ідеоніми (зокрема, геортоніми) – здатні внести в художнє ціле елемент хронотопної інформації. Безумовно, йдеться про конотоніми, за Є. С. Отіним, – власні назви, наділені вторинними емоційно-експресивними та змістовими нашаруваннями на власне онімні значення, що дає їм можливість бути своєрідними онімними метафорами з метою створення мовної експресії [6, с. 46]. На нашу думку, слід розрізняти інгерентний (традиційний), адгерентний (нетрадиційний) та алюзивний типи хронотопів.

Отже, метою цієї розвідки є з’ясування ролі онімної лексики в побудові художнього хронотопу поетичних текстів на прикладі поезії шістдесятників.